

สังคมนิยมของคาร์ล มาร์กซ์สะท้อนสังคมไทย

พระมหาวิจิตร กลยานจิตโต¹ และ สุธี แก้วเขียว²

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส

²มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

¹E-mail: Pali123@gmail.com

รับต้นฉบับ 29 กรกฎาคม 2560 วันที่เผยแพร่ 29 ธันวาคม 2560

บทคัดย่อ

สังคมไทยมีลักษณะวิวัฒนาการคล้ายกับสังคมของมาร์กซ์เดิมที่อำนาจ สิทธิเสรีภาพ ความเป็นพลเมืองขึ้นอยู่กับผู้ที่มีอำนาจ และยังคงอยู่ในทุกวันนี้ แต่มีลักษณะที่แฝงอยู่สามารถจัดเป็นลักษณะคือ 1. โครงสร้างส่วนล่าง 2. โครงสร้างส่วนบน ในอดีตจะเห็นความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างส่วนล่างถูกกำหนดโดยโครงสร้างส่วนบน แต่ปัจจุบันสถานการณ์แปรเปลี่ยนไปโครงสร้างสังคมส่วนล่างเป็นตัวกำหนดโครงสร้างสังคมส่วนบน หมายถึงทรงคนะทางการเมือง คนส่วนล่างเป็นผู้ตั้งรัฐบาล แต่คนส่วนบนเป็นผู้ล้มรัฐบาลที่ปรากฏสภาพการเมืองมาจนทุกวันนี้ ความจริงภาพสังคมตามแนวคิดของคาร์ล มาร์กซ์ยังคงมีอยู่ การต่อสู้ของคนชั้นกรรมาการเรียกร้องต่างๆก็ยิ่งปรากฏจนนำไปสู่ความขัดแย้งในทุกระดับไม่จะเป็นระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว สังคม รัฐ จนถึงระดับโลก ด้วยความแตกต่างในด้านเป้าหมาย วิธีการ ค่านิยม วัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การคิด ความรู้สึก การกระทำต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งแตกต่างกัน ไม่ยอมให้กัน เกิดเป็นความขัดแย้งขึ้น ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา กระแสการเคลื่อนไหวในสังคมโลกส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนวิธีคิดของกระบวนกรยูติธรรมทางเลือกและการยูติข้อพิพาทใช้กระบวนกรในทางอาญาบางประเภทด้วย

คำสำคัญ: สังคมนิยม; สังคมไทย

Reflections on Karl Marx's Socialist to Thai Society

Phamaha wichit ganyanachitto¹ and Suthee Kaewkheaiw²

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²Phranakhon Rajabhat University

¹E-mail: Pali123@gmail.com

Retrieved July 29, 2017 Accepted December 29, 2017

ABSTRACT

Thai society is characterized by the evolution of society similar to Marx's idea in which formerly powers, right, freedom and citizenship depend on power holder and still being seen in recent time not obviously but hiddenly. It appears in 2 manners; 1) lower structure and 2) Upper structure. In the past, lower part was determined by the upper structure but in the recent year it was agreed that the lower structure was domain for upper structure determination. This is the political ideas. The lower people set the government but the upper people demolish the selected government seen in Thai situation today. This proved that Marx's principle is still prevailed. The fight between the labors and capitalists leads to schism in all parts; individual, family, society, state up to international level. It differs in aspect of goal, method, value, culture which lead to the thought, emotion and any actions. They are still quarreling each other. For the past 3 decades, social movement current enforce people to change the way of justice, alternative judge and cease of conflictions used in criminal process etc.

Keywords: Cummunist Society; Thai Society

บทนำ

คาร์ล มาร์กซ เป็นบุคคลที่อัศจรรย์แปลกประหลาดในทางประวัติศาสตร์ของโลก เพราะเป็นบุคคลที่ถูกเกลียดชังและน่าสะพรึงกลัวมากกว่าครึ่งโลก ในขณะเดียวกันกลับมีคนจำนวนหนึ่งในสามของโลกพากันเคารพบูชาเทิดทูนเป็นวีรบุรุษ อะไรทำให้มีภาพลักษณ์เช่นนั้น เหตุใดถึงกล่าวมาจากแนวคิดทฤษฎี แนวคิดของคาร์ล มาร์กซในฐานะคนธรรมดาที่มีใช้ศาสดา ผู้วิเศษได้มีอิทธิพลที่ส่งผลสะท้อนต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมโลกจนถึงปัจจุบันซึ่งยากที่จะหาคนใดเทียบเท่า คาร์ล มาร์กซได้ศึกษาทดลองทฤษฎีทางสังคมทำให้เกิดแนวคิดหรือการค้นพบระบบความจริงในอีกมิติหนึ่ง แนวคิดดังกล่าวได้กลายมาเป็นหลักการพื้นฐานนำไปสู่การถกเถียงกันในหลายมิติและแทรกอยู่ทุกศาสตร์ทุกสาขาวิชา เช่น ปรัชญา เศรษฐศาสตร์ การเมืองและสังคม ที่ว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และความยุติธรรมเท่าเทียม ซึ่งเนื้อหาสาระได้ผสมผสานเป็นเนื้อเดียวกัน และนั่นก็เป็นเหตุผลที่ทำให้ชื่อของ คาร์ล มาร์กซยังคงเป็นชื่อที่ไม่มีความตาย

แนวคิดทฤษฎีของคาร์ล มาร์กซ เกิดจากการนำเอาทฤษฎีของเฮเกลมาประยุกต์ใช้กับปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม พร้อมทั้งปฏิรูปปรับแก้แนวคิดของนักสังคมนิยมในอดีตจนทำให้ได้ค้นพบหลักทฤษฎีที่เป็นของตนเอง กล่าวคือ ได้ค้นพบกฎพัฒนาการทางสังคม ประวัติศาสตร์ ค้นพบการมีอยู่ของกลุ่มชนชั้น ค้นพบปัจจัยการผลิตว่าด้วยทุนนิยมและแรงงาน ค้นพบโครงสร้างอำนาจของรัฐและวิธีการครอบงำ และได้ชี้ให้เห็นถึงความไม่ยุติธรรม ความไม่เสมอภาค การกดขี่ขูดรีดและการเอารัดเอาเปรียบของคนชั้นสูง เท่านั้นยังไม่พอ ยังเป็นผู้คิดเวลาและชีวิตจิตวิญญาณทั้งหมดเพื่อเป็นตัวแทนในการต่อสู้ผลักดันหรือการปฏิวัติเพื่อคนยากจนเข็ญใจไร้ศักดิ์ศรีให้มีอิสรภาพของความเป็นมนุษย์ โดยได้รังสรรค์ทฤษฎีใหม่และผลักดันแนวคิดแบบพลิกฟ้าคว่ำแผ่นดิน เพื่อปลดปล่อยและนำพาผู้ต่ำต้อยด้อยโอกาสไปสู่สังคมแห่งการจัดตั้งที่ดีกว่า คือ สังคมแบบคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นสังคมอุดมคติที่มีความยุติธรรมเท่าเทียม

แม้ภายหลังคาร์ล มาร์กซจะยอมรับว่าทฤษฎีบางประการมีความบกพร่องและล้าสมัยไปแล้ว ดังจะเห็นได้จากคำนำแถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ปี 1848 ที่พิมพ์ถึง 7 ครั้งซึ่งได้ทำการแก้ไขเพิ่มเติมแนวคิดทฤษฎีให้สมบูรณ์ และย้ำให้เห็นความสำคัญว่าการปฏิบัติจะต้องเป็นตัวสร้างทฤษฎี ทฤษฎีจะต้องรังสรรค์ใหม่อยู่เสมอตามผลสรุปของ การปฏิบัติ ทฤษฎีมีใช้แค่ไม่กี่ที่สำเร็จรูปตายตัว แต่เป็นทิศทางหรือมรรควิธีวิทยาศาสตร์ที่ต้องช่วยกันดูรับดัดแปลงหรือค้นคว้าพัฒนาต่อยอดให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เสมือนหนึ่งว่าเราจะต้องเผ้าคอยปรับลูกศรที่แหลมคมให้ตรงเป้า คือ ต้องปฏิรูปหรือประยุกต์ใช้ทฤษฎีให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมอยู่

เสมอตามกาลและเทศะในประเทศนั้น ๆ เพราะภายหลังคาร์ล มาร์กซ์ได้พบวิธีการต่อสู้ที่ทำให้สำเร็จผลทางสังคมและการเมืองได้หลายวิธีที่ก็คาดคิดไม่ถึงมาก่อน เช่น การต่อสู้ในระบบกฎหมาย(สภา) การเลือกตั้งด้วยระบบพรรค(สังคมนิยม) ชาวนาชนบทมิใช่กรรมกรก็ปฏิวัติได้ การล้มระบบกษัตริย์โดยไม่รื้อผ่านระบบทุนนิยม ทฤษฎีหนึ่งประเทศสองระบบ(ในจีน) ตลาดทุน เศรษฐกิจในสังคมนิยม¹ เป็นต้น

สรุปได้ว่า คาร์ล มาร์กซ์ ได้รับอิทธิพลความคิดเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นการไม่หยุดนิ่งต่อพลังการต่อสู้ของมวลชนที่เห็นสิทธิของคนที่เหมาะสมกัน การศึกษาต่อยอดความคิดทฤษฎีจึงไม่ย่อท้อ มีความการทดสอบสร้างสรรค์ให้สมบูรณ์

อิทธิพลของแนวคิดจิตนิยม วัตถุนิยม และสังคมนิยมที่มีต่อคาร์ล มาร์กซ์

สังคมนิยมของคาร์ล มาร์กซ์ ได้มีกระแสแนวคิดทางปรัชญาที่โดดเด่นและเป็นที่ยอมรับศึกษาหลายสำนัก สำนักที่คาร์ล มาร์กซ์ให้ความสำคัญเป็นพิเศษ คือ สำนักระบบแนวคิดจิตนิยม (Idealist) ของเฮเกล อีกทั้งกระแสแนวคิดสำนักวัตถุนิยมที่มีเหตุผลเชิงประจักษ์ คือ

ปรัชญาจิตนิยมของเฮเกลเป็นแนวคิด ซึ่งอธิบายกระบวนการทางจิตที่เป็นนามธรรม มีแนวคิดหลัก คือ ระบบวิภาษวิธีหรือ Dialectic Idealism ที่ว่า ความจริงแท้มีสภาพเป็นจิตที่มีลักษณะสมบูรณ์ทั่วด้าน จิตครอบงำสรรพสิ่งและอยู่เหนือผัสสะของมนุษย์ ดังนั้นโลกวัตถุหรือสังคมประวัติศาสตร์ของมนุษย์ต่างเป็นผลพัฒนาการมาจากจิต สิ่งที่มีอยู่นั้นมีอย่างเดียว คือ จิตสัมบูรณ์หรือมโนคติสมบูรณ์ (absolute mind) สิ่งอื่น ๆ ทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุเป็นเพียงการสำแดงของจิตสัมบูรณ์ และต่างพัฒนาตนเองตามขั้นตอนไปสู่ความเป็น จิตสัมบูรณ์² จิตนิยมแบบเฮเกล (Hegel) จึงถูกเรียกว่า จิตนิยมวัตถุนิยมหรือจิตนิยมปรวิสัย (objective idealism) หรือ จิตนิยมสัมบูรณ์ (absolute idealism) คาร์ล มาร์กซ์สนใจหลักการที่ว่าทุกสรรพสิ่งล้วนต้องขัดแย้งเปลี่ยนแปลงตนเอง เพื่อพัฒนาการไปสู่เป้าหมายที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นหรือเป็นการก้าวผ่านจากสถานะเดิมไปสู่สถานะใหม่ที่ดีกว่าอย่างไม่หยุดยั้งนั่นก็คือกฎระบบวิภาษวิธีหรือไดอะเล็กติก (Dialectic Idealism) ที่ทุกสรรพสิ่งตราบไต่ที่ยังไม่ถึงภาวะสมบูรณ์ ก็จะเป็นไปตามเงื่อนไขของภาวะขัดแย้ง

¹ บุญศักดิ์ แสงระวี และแวว ศศิธร, วิวัฒนาการของลัทธิมาร์กซ์, (กรุงเทพฯ:สุภาพใจ,2551), หน้า 13-14,21, 54-56,83-91,190,206,259,273-274,293,313,329-335,420-421.

² ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2543), หน้า 45-46.

การต่อสู้ที่
ต่อสู้ในระ
มกรก็ปฏิวัติ
เงิน) ตลาด
ไม่หยุดนิ่ง
คิดทฤษฎี

ในตนเอง ซึ่งมีอยู่ 3 ชั้น คือ สภาวะพื้นฐานตั้งต้น (Thesis) ตามมาด้วยสภาวะเปลี่ยนแปลงสภาพ
ขัดแย้งของแรงคู่ตรงข้าม (Antithesis) และเกิดสภาวะผสมสังเคราะห์จัดรูปทรงพื้นฐานขึ้นมาใหม่
(Synthesis) แล้วหมุนวนกลับมาเริ่มต้นวัฏจักรของการเปลี่ยนแปลงสภาพ จนกว่าจะบรรลุจุด
สมบูรณ์ที่สุดที่เรียกว่า จิตสัมบูรณ์ ระบบวิภาษวิธีหรือกฎไตรลักษณ์ (Dialectic Idealism) ใน
นิยามของคาร์ล มาร์กซ์มีลักษณะให้สังเกต 4 อย่าง คือ

1) มีลักษณะเชิงสัมพันธ์ ทุกสรรพสิ่งมีโครงสร้างมีความเกี่ยวพันกับปรากฏการณ์อื่น ๆ
มิได้แยกอยู่โดดเดี่ยว เช่น กว่าจะจะเป็นบ้านได้ต้องสัมพันธ์กับเหล็ก อิฐ ปูน น้ำ ทราย แรงงาน
ศิลปะ ความเชื่อ มูลค่า เอกลักษณะ

2) มีลักษณะการเปลี่ยนแปลง ทุกสรรพสิ่งล้วนต้องเปลี่ยนแปลง ไม่มีอะไรหยุดนิ่งเป็น
อมตะชั่วนิรันดร์ เช่น ระบบเจ้าทาสและระบบศักดินา เป็นต้น

3) มีลักษณะขัดแย้ง เป็นสภาพที่ไม่สามารถจะดำรงสถานะเดิมได้ ซึ่งเกิดจากแรงตึง
ถ่วงหรือผลึกของสิ่งที่ตรงข้ามกัน ซึ่งก็รวมถึง ความคิดชอบ ไม่ชอบ ความดีความชั่ว

4) มีลักษณะผลักดันไปสู่วิวัฒนาการ เป็นการก่อรูปใหม่ที่กำหนดสัมบูรณ์กว่า³
เดิมที่เดียวระบบวิภาษวิธีหรือไตรลักษณ์ (Dialectic Idealism) เฮเกลได้นำมาใช้อธิบาย
กระบวนการพัฒนาของทุกสรรพสิ่งเพื่อก้าวไปสู่ภาวะจิตสัมบูรณ์ (absolute mind) ซึ่งเป็นภาวะ
นามธรรม แต่สำหรับคาร์ล มาร์กซ์ ได้นำทฤษฎีนี้มาอธิบายในมิติของสังคมโลกที่เป็นจริง เพื่อ
หักล้างความเชื่อแบบเก่า ๆ ของระบบโครงสร้างสังคมและการเมืองที่เชื่อกันว่าเป็นระบบที่ถูก
ลิขิตมาแล้วจากเทพเบื้องบนหรือเป็นระบบตำแหน่งอำนาจของผู้มี บุญญาธิการเท่านั้น

นอกจากนี้คาร์ล มาร์กซ์ ยังสนใจแนวคิดของสำนักนักวัตถุนิยมของฟอยเออร์บาค⁴ ที่ทำ
ทนายโจมตีพวกจิตนิยมอย่างเฮเกลว่าไม่สนใจความเป็นจริงบนโลก ฟอยเออร์บาคจัดอยู่ในกลุ่มนัก
วัตถุนิยมและนักมนุษยนิยมที่มีแนวคิดที่ว่า สสารและปรากฏการณ์ของสสารเท่านั้น ที่เป็นจริง
โดยใช้หลักการแนวคิดเรื่องการลดทอนลง (Reductionism) เพื่อหาความเป็นจริงหรือเพื่อสร้าง
สภาวะความสมบูรณ์ตามกฎระบบวิภาษวิธีหรือกฎไตรลักษณ์ (Dialectic Idealism) เพียงแต่

³ R.N.Carew Hunt, The Theory and Practice of Communism, ฉันทิมา อ่องสุรักษ์ (แปล),
วิเคราะห์ลัทธิคอมมิวนิสต์, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 71 – 73.

⁴ ฟอยเออร์บาคของคาร์ล มาร์กซ์, แปลโดย ใจ อึ้งภากรณ์, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
<http://www.marxists.org/thai/archive/marx-engels/1845/theses/index.htm> [2 มกราคม 56].

สภาวะความสมบูรณ์นั้นที่สุดแล้วคือสสารวัตถุมิใช่จิตอย่างเฮเกล⁵ และถือว่าคุณค่าความดี (Value) เป็นเพียงสิ่งสมมติเท่านั้น ไม่มีอยู่จริง เป็นสิ่งที่มนุษย์สมมติกันขึ้น และการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการของสสารนั้นเป็นไปเองตามกฎกลศาสตร์ไม่มีจุดหมายอะไร ไม่มีใครดลบันดาล ไม่มีสิ่งเหนือธรรมชาติ⁶ ทุกสิ่งที่เกิดจากแนวคิดของมนุษย์ล้วนเป็นผลิตผลของสภาวะทางวัตถุคือสมองของมนุษย์เอง⁷

ก่อนยุคสมัยที่คาร์ล มาร์กซ์ จะเป็นผู้นำด้านแนวคิดคอมมิวนิสต์นั้น ได้มีแนวคิดของนักสังคมนิยมได้พยายามแก้ไขปัญหาของสังคมหรือคิดค้นระบบรูปแบบสังคมแห่งความเสมอภาคเท่าเทียม ซึ่งมีทั้งข้อดีข้อเสีย สำเร็จและล้มเหลวผิดพลาดตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป กลุ่มแนวคิดนักสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์ที่บุกเบิกเส้นทางของแนวคิดก่อนคาร์ล มาร์กซ์ มีหลายท่าน เช่น

แซนต์ ซีมอง (Saint-Simon) ผู้มีแนวคิดจัดตั้งรัฐบาลธุรกิจแห่งชาติจากคนทุก ชนชั้น เพื่อนำปัจจัยการผลิตทั้งหมดมาเป็นสมบัติกลางของกองทุนสังคม

ฟูรีเอร์ ผู้มีแนวคิดการจัดตั้งชุมชนย่อย ๆ แยกออกเป็นกลุ่ม ๆ มีอำนาจบริหารอาณาเขตอิสระเป็นของตนเอง

หลุยส์ บลังค์ (Louis Blanc) ผู้ต่อต้านระบบการแข่งขัน มีแนวคิดให้รัฐจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมแห่งชาติขึ้น

เฟอร์ดินานด์ ลัสซาลส์ (1825-1864) ผู้ก่อตั้งพรรคกรรมมาชีพเป็นพรรคแรก แต่เชื่อว่ารัฐไม่ใช่เครื่องมือการกดขี่ของชนชั้น เราก็ไม่ควรทำลายการดำรงอยู่ของรัฐ ไม่ควรทำการปฏิวัติ แต่กลับควรหาทางบรรลุมิติดำรงอยู่โดยอาศัยผ่านระบบรัฐ

พรูดีอง (Proudhon) ผู้มีแนวคิดจัดตั้งธนาคารการแลกเปลี่ยนเพื่อนำผลผลิตมาฝากขาย และต่อต้านการใช้กำลังบังคับทุกรูปแบบ และเชื่อมั่นในการกระจายอำนาจจากส่วนกลาง

บลังกี (Blanqui) และ **บูโอนาโรตี** ผู้จัดตั้งสมาคมนักปฏิวัติลับ ๆ หลายสมาคมร่วมกันเพื่อล้มรัฐบาล สมาคมจะคัดเลือกเฉพาะที่เป็นสุดยอดมันสมองหรือมืออาชีพของนักสังคมนิยม

⁵ R.N.Carew Hunt, The Theory and Practice of Communism, ฉันทิมา อ่องสุรักษ์ (แปล), วิเคราะห์ลัทธิคอมมิวนิสต์, หน้า 194-198.

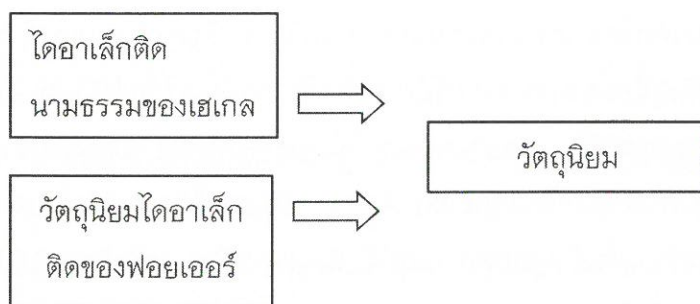
⁶ สุเมธ เมธาวิทยกุล, ปรัชญาเบื้องต้น, (กรุงเทพฯ:โอเดียนสโตร์, 2534), หน้า 38-39.

⁷ R.N.Carew Hunt, The Theory and Practice of Communism, ฉันทิมา อ่องสุรักษ์ (แปล), วิเคราะห์ลัทธิคอมมิวนิสต์, หน้า 45.

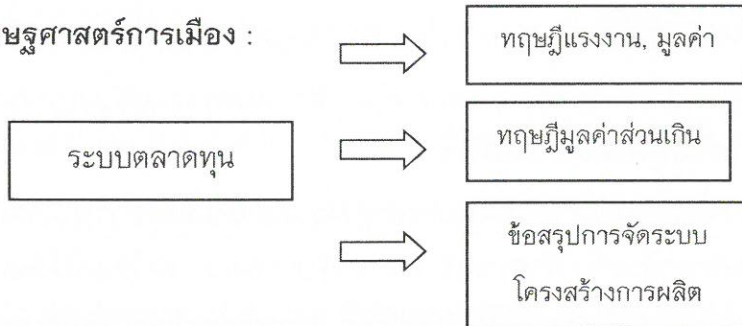
โดยสรุปแนวคิดนักสังคมนิยมทั้งหมดไม่ประสบความสำเร็จคือล้มเหลวอย่างไม่เป็นท่า เหตุเพราะปัญหาการผลิตของระบบทุนนิยมยังไม่เจริญก้าวหน้าหรือสูงอ้อมเต็มที่⁸

คาร์ล มาร์กซ์ได้นำแนวคิดของนักสังคมนิยมในอดีตมาสู่การวิเคราะห์ ปรับแก้ไขแนวคิดให้สมบูรณ์สอดคล้องกับสภาพสังคมโลกที่เป็นจริงยิ่งขึ้น และนั่นจึงเป็นที่มาของการก่อเกิดทฤษฎีในรูปแบบเฉพาะของคาร์ล มาร์กซ์ โดยที่คาร์ล มาร์กซ์ได้ผสมผสานจุดแข็งของแนวคิดในอดีต จากกระแสแนวคิดจิตนิยมวัตถุนิยมและนักมนุษยนิยมดังกล่าว ทำให้เราได้เห็นภาพพัฒนาการของแนวคิดของคาร์ล มาร์กซ์ โดยรวม 3 ช่วงระยะ กล่าวคือ⁹

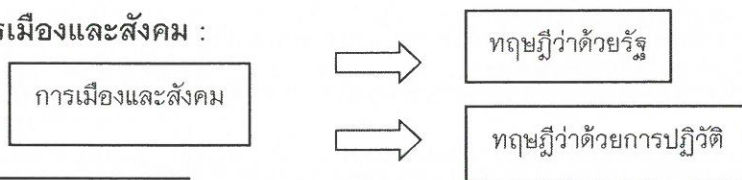
๑. ปรัชญาไดอาเล็กติก :

2. เศรษฐศาสตร์การเมือง :

3. การเมืองและสังคม :

⁸ Karl Diehl, *Über Sozialismus, Kommunismus and Anarchismus*, (Jena, 1920), p.181.; Charles Gide and Charles Rist, *History of Economic Doctrines*, (ed.1947), pp. 211-42, 255-73.; A. Gray, *The Socialist Tradition*, (1946), pp. 135-256. อ้างใน R.N.Carew Hunt, *The Theory and Practice of Communism*, ฉันทิมา อ่องสุรักษ์ (แปล), *วิเคราะห์ลัทธิคอมมิวนิสต์*, หน้า 181-190.

⁹ R.N.Carew Hunt, *The Theory and Practice of Communism*, ฉันทิมา อ่องสุรักษ์ (แปล), *วิเคราะห์ลัทธิคอมมิวนิสต์*, หน้า 53.

คาร์ล มาร์กซ์ไม่เห็นด้วยกับเฮเกลในการอธิบายระบบวิภาษวิธีหรือไดอะเล็กติก (Dialectic Idealism) เพื่อยืนยันความสมเหตุสมผลของสภาวะจิตสมบูรณ์ ซึ่งเป็นนามธรรมเกินผัสสะของมนุษย์ เป็นการให้ความสำคัญต่อจิตที่มองข้ามความสำคัญของวัตถุโลกวิสัย ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ได้เห็นด้วยกับฟอยเออร์แบคที่มองโลกสุดโต่งเป็นเพียงแค่วัตถุ ซึ่งไม่ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทสติปัญญาของมนุษย์ที่สามารถคิด กำหนดบังคับ สร้างประดิษฐ์หรือพัฒนาเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ เองได้ คาร์ล มาร์กซ์เชื่อว่ามนุษย์เป็นได้มากกว่าวัตถุหรือเครื่องจักรที่เพียงแค่เดินไปตามระบบที่ตายตัวชั่ววินาที¹⁰

คาร์ล มาร์กซ์จึงได้นำกฎวิภาษวิธี (Dialectical) ของเฮเกลและฟอยเออร์แบคมาปรับปรุงรวมผสมเป็นแนวคิดใหม่ โดยอาศัยรูปแบบระบบวิภาษวิธีของเฮเกลแต่เป้าหมายผลลัพธ์สูงสุดเป็นแบบสสารวัตถุนิยมของฟอยเออร์แบค กล่าวคือ คาร์ล มาร์กซ์ปฏิเสธปรัชญาจิตนิยมของเฮเกล แต่รับเอามรรควิธีวิภาษของเฮเกลมาใช้ในการวิเคราะห์ แสวงหา และอธิบายความจริงหรือนำมาใช้เพื่อการแก้ไขปัญหาของสังคม เป็นการให้ความสำคัญต่อบทบาทสภาพการดำรงชีวิตที่เป็นจริง ทั้งเป็นรูปธรรมวัตถุที่จับต้องได้ เป็นแนวคิดวิภาษวิธีเชิงวัตถุหรือDialectic Materialism และนั่นจึงกลายมาเป็นแนวคิด “ปรัชญาวัตถุนิยมวิภาษวิธีของคาร์ล มาร์กซ์” (Karl Mark's Dialectical Materialism)

วัตถุนิยมวิภาษวิธีสู่สังคมการเมือง

ปรัชญาวัตถุนิยมวิภาษวิธี (Dialectical Materialism) ของคาร์ล มาร์กซ์ ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อศึกษาค้นคว้า ทำความเข้าใจและอธิบายสังคม ทำให้เขาได้ค้นพบว่ามนุษย์และชีวิตทางสังคมตกอยู่ภายใต้ระบบกลไกเหมือนวัตถุ มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไม่ต่างจากวัตถุ ประวัติศาสตร์มิได้หยุดนิ่งหรือเป็นเพียงแค่คำบันทึกบอกเล่าเรื่องราวเหตุการณ์ แต่ประวัติศาสตร์ได้คลี่คลายปัญหาสังคมให้พัฒนาก้าวหน้าไปข้างหน้า ประวัติศาสตร์ของมนุษย์แต่ละยุคล้วนได้สะท้อนการแสวงหาและการครอบครองผลผลิต ซึ่งได้นำไปสู่การขัดแย้งกันในด้านเศรษฐกิจ ดังนั้น ความขัดแย้งในด้านเศรษฐกิจจึงเป็นเครื่องผลักดันการเปลี่ยนแปลงสังคมประวัติศาสตร์ให้ก้าวหน้าไปอีกขั้น และได้ส่งผลก่อให้เกิดระบบการเมืองการปกครองหรือระบบโครงสร้างทางสังคม

¹⁰ ฟอยเออร์แบคของคาร์ล มาร์กซ์ แปลโดย ใจ อึ้งภากรณ์, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.marxists.org/thai/archive/marx-engels/1845/theses/index.htm> [2 มกราคม 56].

แบบใหม่ตามมา คาร์ล มาร์กซ์ได้แบ่งวิวัฒนาการทางสังคมตามความสัมพันธ์ทางการผลิตเป็น 5 ยุคสมัย ดังนี้¹¹

1) **สังคมดั้งเดิมหรือสังคมบุรพกาล (Primitive Society)** คือ สังคมครอบครัว ที่ไม่มีใครเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในผลผลิต ชุมชนร่วมกันผลิตและช่วยเหลือร่วมมือกัน ไม่มีชนชั้น ไม่มีการขูดรีดแรงงาน อีกทั้งยังไม่มีรัฐบาลบังคับวิธีชีวิตการเป็นอยู่

2) **สังคมทาส (Slave Society)** เมื่อสังคมเริ่มใหญ่ขึ้น ทาสจึงปรากฏขึ้นจากการทำสงคราม มีการบังคับคนอื่นให้เป็นทาสเพื่อการผลิต ทาสจึงเป็นพื้นฐานสำคัญของระบบการผลิต เจ้าของทาสจะยึดเอาผลผลิตส่วนเกินแรงงานของทาสเป็นของตนเองตรง ๆ และระบบทาสนี้ยังก่อให้เกิดกลุ่มอำนาจตามมา¹²

3) **สังคมศักดินา (Feudal Society)** สังคมได้วิวัฒนาการเปลี่ยนความสัมพันธ์ในการผลิตแบบเช่าที่ดินเพื่อการทำมาหากิน ส่วนทาสเปลี่ยนมาเป็นชาวนาหรือทาสติดที่ดินหรือไพร่¹³

4) **สังคมนายทุน (Capitalist Society)** การปฏิวัติอุตสาหกรรมได้เกิดพ่อค้านายทุนมาทำการค้าขายแข่งขันกับขุนนางเจ้าที่ดิน ทำให้สังคมขุนนางกลายเป็นสังคมเก่าและล้าหลัง แต่สภาพการเอารัดเอาเปรียบยังคงเหมือนเดิม¹⁴

5) **สังคมสังคมนิยม (Socialist Society)** ปัจจัยในการผลิตได้เปลี่ยนมือจากนายทุนมาเป็นของชุมชน ทุกคนจึงเป็นผู้ใช้แรงงานเสมอเหมือนกันหมด และได้ค่าตอบแทนตามความสามารถ (from each according to his abilities)¹⁵

¹¹ Karl Marx and Frederick Engels, *The German Ideology*, ed. with intr. by R. Pascal (New York: International Publishers, 1969), pp. 7–9. ดูเพิ่มเติมใน น.ชญาตุมภ์, *วิวัฒนาการของคาร์ล มาร์กซ์*, (กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, 2516), หน้า 8–13. และทวี หมื่นนิกร, *หลักลัทธิคาร์ล มาร์กซ์เลนิน เล่ม 2 : สารธรรมสำนักประวัติศาสตร์*, (กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์, 2519), หน้า 288–307.

¹² พ.อ.สมัคร บุราวาส, *ปัญญาวิวัฒน์ : กำเนิดและวิวัฒนาการ*, หน้า 356.

¹³ จักวัน แก้วจันทา, *กนิษฐา หอมกลิ่น, ประภัสสรา คงศรีวรกุลชัย, สังคมนิยมและคอมมิวนิสต์*, [อ.อนโล น์]. แหล่งที่มา : http://www.baanjommyut.com/library_2/socialist_and_communist_zionist/02.html [10 มีนาคม 2556].

¹⁴ สุภา ศิริमानนท์, *แคปิตลิสต์*, (พระนคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2517), หน้า 23.

¹⁵ Karl Marx, *The Economic & Philosophic Manuscripts*, in Allen W. Wood, ed., *Marx: Selections*, (New York: Macmillan Publishing Company, 1988), pp. 188–189.

ลำดับของสังคมโดยย่อของคาร์ล มาร์กซ เป็นไปตามกฎวิภาษวิธี (dialectic) ซึ่งเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์และสังคมในลักษณะที่เป็นวิทยาศาสตร์ ที่สามารถทำนายทิศทางผลลัพธ์ความขัดแย้งทางสังคมได้ว่า สังคมจะวิวัฒนาการไปสู่รูปร่างหน้าตาอย่างไร คาร์ล มาร์กซพบว่า ความขัดแย้งด้านโครงสร้างการผลิตเป็นแรงผลักดันให้เกิดวิวัฒนาการกลุ่มชนชั้นหรือสังคมใหม่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับว่าจะช้าหรือเร็วเท่านั้น โดยข้อขัดแย้งนี้ต่างต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน กล่าวคือ ชนชั้นหนึ่งจะวิวัฒนาการไปโดยปราศจากชนชั้นหนึ่งมิได้ ชนชั้นนายทุนกระฎุมพีไม่อาจดำรงอยู่ได้โดยไม่ขูดรีดชนชั้นกรรมาชีพ และชนชั้นกรรมาชีพก็ไม่อาจดำรงอยู่ได้โดยไม่ขายแรงงานให้กับชนชั้นกระฎุมพี¹⁶ ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่แทรกอยู่ในสังคมแห่งชนชั้นนั้น ก็คือ กำลังแรงงานที่ใช้ในการผลิตและการสำนึกตระหนักรู้ถึงความสามารถของตนที่มีอยู่ การสำนึกตระหนักรู้ทำให้แรงงานได้มองเห็นความแปลกแยก เมื่อแรงงานถูกใช้ไปในการผลิต กรรมสิทธิ์หรือผลลัพธ์ที่ได้กลับตกไปเป็นของนายทุน ยิ่งไปกว่านั้น ผลผลิตที่แรงงานผลิตกลายเป็นสิ่งอื่น ที่แรงงานไม่สามารถจะเข้าถึงหรือหาซื้อมาใช้สอยได้ ความรู้สึกสูญเสียสิทธิ เวลาและความสามารถของตนจึงเกิดขึ้น

ในการใช้คำว่าสังคมนิยมและสังคมคอมมิวนิสต์นั้น คาร์ล มาร์กซมักใช้คำว่าสังคมนิยมเป็นชื่อเรียกแนวคิดหรือทฤษฎี แต่เกิดความซ้ำซ้อนเมื่อหลุยส์ บลังค์ได้ตั้งพรรคชื่อว่าพรรคสังคมนิยมในฝรั่งเศส อีกทั้งคำว่าสังคมนิยมเริ่มมีความหมายสับสนที่เป็นไปในเชิงอุดมคติ เป็นแก่นสารพด้นึกที่หลุดลอยออกจากเหตุผลในเชิงปฏิบัติ ภายหลังคาร์ล มาร์กซจึงหันไปใช้คำว่าคอมมิวนิสต์บ่อยขึ้นและตั้งพรรคชื่อว่าพรรคคอมมิวนิสต์ในปี 1847 และในคำแถลงการณ์ปี 1897 ก็ใช้คำว่า ประกาศหรือแถลงการณ์คอมมิวนิสต์¹⁷ แต่โดยจุดหมายแล้วทั้งคำว่าสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์เป็นคำที่สามารถใช้แทนกันได้ เพียงแต่คำว่าคอมมิวนิสต์เป็นคำแห่งอนาคตอันยาวไกลที่อาจทำให้รู้สึกว่ามีทางเป็นจริง เพราะในการที่จะเข้าสู่สังคมคอมมิวนิสต์โดยสมบูรณ์นั้นจะต้องอาศัยช่วงรอยต่อของการพัฒนาปรับปรุงระบบเศรษฐกิจเป็นระยะเวลายาวนาน ช่วงรอยต่อนี้เรียกว่ายุคสังคมนิยมซึ่งจะทำการผลิตให้สังคมมีผลผลิตมากเพียงพอที่จะตอบสนองให้กับทุกคนในสังคมได้ตามความต้องการ หลังจากนั้นก็จะก้าวเข้าสู่ระบบคอมมิวนิสต์ที่มีหลักการสำคัญของความเสมอภาคที่ว่า จากแต่เดิมที่ผู้คนได้รับผลตามความสามารถ ปรับมาสู่

¹⁶ R.N.Carew Hunt, The Theory and Practice of Communism, ฉันทิมา อ่องสุรรักษ์ (แปล), วิเคราะห์ลัทธิคอมมิวนิสต์, หน้า 63.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.

ระบบที่ทุกคนทำงานตามความสามารถและแบ่งปันไปตามความจำเป็นหรือต้องการ (From Each According to His Ability, to Each According to His Needs)¹⁸ จะเป็นระบบสังคมที่ปัจจัยการผลิตเป็นของส่วนรวม ไม่มีบังคับขู่รีดเอารัดเอาเปรียบ ไม่มีชนชั้นในสังคม¹⁹

มูลเหตุปัญหของความขัดแย้ง

จากแนวคิดปรัชญาวัตถุนิยมวิภาษวิธีของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx's Dialectical Materialism) ได้นำไปสู่การค้นพบปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งมีความขัดแย้งเป็นกลไกขับเคลื่อนเหมือนวัตถุที่เคลื่อนที่ไปเรื่อย ๆ ของพลังที่ต่อต้านกัน (Antithetical Forces)²⁰ ทำให้สังคมดั้งเดิม (Primitive Society) ต้องเปลี่ยนสภาพไปสู่สังคมทาส (Slavery) สังคม คักดินา (Feudalism) สังคมนายทุน (Capitalism) และสังคมนิยม (Socialism)²¹ กล่าวโดย รวมสังคมแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มชนชั้น คือ กลุ่มที่ครอบครองอำนาจปัจจัยการผลิตและกลุ่มที่ไม่มีอะไรเป็นของตนเองซึ่งได้นำมาสู่ความขัดแย้ง คือ การกดขี่ขูดรีดเอารัดเอาเปรียบ ระหว่างกลุ่มชนชั้น การไม่ได้รับความยุติธรรมหรือไม่ได้รับความเสมอภาคเท่าเทียมกันในสังคม ระบบชนชั้น คือ แอภภาวะที่คอยกดทับชีวิตผู้คนไว้ให้ไม่มีโอกาสได้ขยับขยาย พร้อมทั้งเป็นกำแพงหนาวางกั้นสิทธิและโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรทางธรรมชาติที่ควรจะได้รับ ประวัติศาสตร์ของสังคมจึงเป็นประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ทางชน

¹⁸ Karl Marx, "Critique of the Gotha Programme," Selected Works, pp. 319–321.

¹⁹ อรรถชัย ปิณฑะมณี, ระบบอบสังคมคอมมิวนิสต์...รูปแบบสังคมสุดท้ายของมนุษยชาติ, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.firelamtung.com/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=102&mode=thread&order=0&thold=0> [27 มีนาคม 2556].

²⁰ จามะรี พิทักษ์วงศ์, แนวความคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา, (กรุงเทพฯ:ธรรมศาสตร์, 2533), หน้า 2.

²¹ Karl Marx and Frederick Engels, The German Ideology, pp. 7–9. ดูเพิ่มเติมใน น. ชญานุตม์, วิวัฒนาการของคาร์ล มาร์กซ์, หน้า 8–13. และ ทวี หมื่นนิกร, หลักลัทธิคาร์ล มาร์กซ์เลนิน เล่ม 2 : สารธรรมสำนักประวัติศาสตร์, หน้า 288–307.

ชั้น (Class Struggle)²² โดยมีแรงขับเคลื่อนจากมูลเหตุของความต้องการทางด้านวัตถุ ซึ่งก่อให้เกิดการใช้แรงงานการผลิตและเข้าครอบครองเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนตัว²³

ชนชั้นเป็นปัจจัยของความขัดแย้ง เพราะชนชั้นคือกลุ่มของอำนาจและผลประโยชน์ และความขัดแย้งทางชนชั้นนี้เองทำให้เกิดประวัติศาสตร์ของการต่อสู้กันระหว่างนายทาสกับทาส ขุนนางกับไพร่ นายทุนกับแรงงาน ผู้กดขี่กับผู้ถูกกดขี่ หรือคนชั้นปกครองกับคนชั้นต่ำ²⁴ การมีอยู่ของชนชั้นเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความทุกข์ยากเดือดร้อนแก่ชนชั้นที่ต่ำกว่า เพราะชนชั้นต่ำจะถูกกดขี่รอนกัดกันสิทธิผลประโยชน์และถูกบีบบังคับทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังจะเห็นได้จากสังคมดั้งเดิม (Primitive Society) ซึ่งยังไม่มีชนชั้นใดเข้ามาบังคับครอบครองผลผลิต แต่เมื่อเกิดสังคมทาส (Slavery) ก็ได้เผยให้เห็นกลุ่มชนชั้นเจ้าทาสที่ใช้อำนาจในการบังคับกดคนอื่นให้เป็นทาสเพื่อใช้แรงงานในการผลิต แล้วทำการยึดเอาผลผลิตส่วนเกินจากแรงงานของทาสมาเป็นสมบัติกรรมสิทธิ์ของตน ขณะที่ทาสเองกลับไม่ได้เป็นเจ้าของแม้แต่แรงงานและชีวิตของตน ระบบทาสจึงเป็นยุคเริ่มต้นของการเกิดกลุ่มอำนาจชนชั้น²⁵ ความขัดแย้งและการปฏิวัติระบบชนชั้นเจ้าทาสได้วิวัฒนาการไปสู่กลุ่มชนชั้นศักดินา (Feudalism) เป็นการเปลี่ยนความสัมพันธ์ในการผลิตจากระบบเจ้าทาสมาเป็นระบบขุนนางศักดินา จากเจ้าทาสก็มาเป็นขุนนางเจ้าของที่ดิน ส่วนทาสเปลี่ยนมาเป็นชาวนาหรือทาสติดที่ดิน ทุกอย่างยังคงอยู่ภายใต้การครอบครองของชนชั้นขุนนางศักดินาซึ่งเป็น ชนชั้นอำนาจ ส่วนชนชั้นล่างไม่มีทรัพย์สินเป็นของตน²⁶ เมื่อกาลเวลาผ่านไปกระบวนการผลิตของชนชั้นศักดินาไม่สามารถสนองความต้องการของสังคมที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น จึงเกิด กลุ่มพ่อค้านายทุนทำการปฏิวัติระบบการผลิตแบบเก่าและล้าหลังของชนชั้นศักดินามาเป็นการผลิตแบบอุตสาหกรรมและทำให้เกิดกลุ่มชนชั้นนายทุน (Capitalism) จากการต่อสู้ขัดแย้งทางชนชั้นดังกล่าว ทำให้เราเห็นว่ากลุ่มชนชั้นบางกลุ่มต้องล่มสลายไปหรือทำให้เกิดชน

²² Karl Marx and Friedrich Engels, *Selected Works* Vol.1 (Moscow: Progress Publishers, 1977), p. 34.

²³ Karl Marx, *Selected Writings in Sociology and Social Philosophy*, newly translated by T.B. Bottomore, (London: McGraw-Hill, 1964), p. 60.

²⁴ Karl Marx and Friedrich Engels, *Selected Works* Vol.1, pp. 108-109. ดูเพิ่มเติมใน คาร์ล มาร์กซ, เฟรดริก เองเงิลส์, คำประกาศแห่งความเสมอภาค, องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (แปล), (กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2517), หน้า 13-14.

²⁵ พ.อ.สมักร บุรวาต, ปัญญาวิวัฒน์ : กำเนิดและวิวัฒนาการ, หน้า 356.

²⁶ ชาญ กรัสนัยบุระ, วัฒนาการความคิดสังคมนิยม, (กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์, 2517), หน้า 24.

ชั้นใหม่เข้ามาแทนที่ อย่างไรก็ตาม คาร์ล มาร์กซ์ได้ค้นพบว่า ไม่ว่ากลุ่มชนชั้นจะเปลี่ยนชื่อไปตามยุคสมัย เช่น ชนชั้นปกครอง ชนชั้นนายทุน ชนชั้นกลาง นายทุนน้อย ชนชั้นแรงงานหรือชนชั้นกรรมาชีพ²⁷ แต่ก็ยังคงมีลักษณะความจริงอย่างหนึ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลง คือ ลักษณะสภาพแห่งสังคมของการกดขี่เอารัดเอาเปรียบต่อชนชั้นล่างนั้นยังคงเหมือนเดิม²⁸ กล่าวคือ ความต้องการในผลผลิตของเจ้าทาสและเจ้า คักตินาเป็นอย่างไร ความต้องการผลผลิตของนายทุนก็ยังคงเป็นเช่นนั้นเหมือนกัน โดยที่นายทุนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ผู้ใช้แรงงานจำต้องขายแรงงานของตนแก่นายทุน ซึ่งนายทุนมีอำนาจในการกำหนดบังคับหรือค้ำกำไรกดขี่ขูดรีดในระบบการผลิต²⁹

จากสภาพความขัดแย้งในอดีตที่ผ่านมา กลุ่มผู้ใช้แรงงานที่เป็นทาส โพร หรือกรรมกรก็คือ คนที่ทำให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ เพราะแรงงานเป็นปัจจัยก่อให้เกิดผลผลิตที่สร้างความร่ำรวยมั่งคั่งให้กับเจ้านาย ดังนั้น สภาพความขัดแย้งกดขี่เอารัดเอาเปรียบจะยังคงปรากฏตรานานเท่าที่ระบบชนชั้นยังคงดำรงอยู่ คาร์ล มาร์กซ์จึงเสนอทางออกของการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดยการจัดระเบียบและสร้างรูปแบบการผลิตเพื่อส่วนรวม กล่าวคือยกเลิกระบบชนชั้นด้วยวิธีการปฏิวัติเด็ดขาด และยกเลิกกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัว แล้วนำปัจจัยการผลิตนั้นมาเป็นเครื่องมือของการผลิตร่วมกัน และทำการแบ่งปันผลผลิตแก่ผู้ใช้แรงงานตามความสามารถและความจำเป็นของแต่ละคนดังที่จะกล่าวรายละเอียดในหัวข้อถัดไป

มุมมองรัฐของคาร์ล มาร์กซ์

คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) เป็นผู้เขียนทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงวัตถุนิยมวิภาษวิธี (Dialectical Materialism)³⁰ และได้รับการยกย่องสรรเสริญจากกลุ่มผู้ยากไร้ เหตุเพราะเขาได้ทุ่มเทเวลาและแนวคิดเพื่อคนยากจนซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของโลก เป็นแนวคิดทฤษฎีที่เปิดเผยให้

²⁷ Abrahamson, Mark, Mizruchi, Ephraim H. and Hornung, Carlton A., *Stratification and Mobility*, (New York : Macmillan Publishing Co., Inc., 1976), pp.170–171, see also Karl Marx and Frederick Engels, *The German Ideology*, pp. 7–9.

²⁸ สุภา ศิริमानนท์, *แคปิตลลิสม์*, หน้า 23.

²⁹ วิทยา ศักยารัตน์, *ปรัชญาคาร์ล มาร์กซ์*, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2533), หน้า 26.

³⁰ พระมหาณอม อานนุโธ, “การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องพลวัตทางสังคมในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทกับมาร์กซิสต์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 58.

คนชั้นล่างได้รู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมของชนชั้นปกครอง รวมถึงได้ให้แนวทางการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยตนเองจากสภาวะสังคมที่มีการเอารัดเอาเปรียบกดขี่ขูดรีด คาร์ล มาร์กซได้แสดงให้เห็นว่าชนชั้นล่างพยายามลุกขึ้นต่อสู้เพื่อปลดปล่อยตัวเอง ระหว่างทาสกับเจ้าทาส เหล่าไพร่กับเจ้าศักดินา หรือเหล่ากรรมกรแรงงานกับนายทุน ซึ่งที่ผ่านมาไม่ประสบความสำเร็จ มีหน้าซ้ำกลับถูกโคกได้กลับกวาดล้างหรือได้รับความเดือดร้อนยิ่งทวีคูณ เหตุเพราะชนชั้นปกครองมีอำนาจและมีตัวแทนองค์กรที่เป็นบริวารอยู่ในทุก ๆ มิติ ที่สำคัญตัวแทนของชนชั้นปกครองที่แข็งแกร่งที่สุด ก็คือ รัฐ

มุมมองรัฐของคาร์ล มาร์กซเป็นเพียงตัวแทนของชนชั้นปกครอง ซึ่งจะคอยปกป้องผลประโยชน์และอำนวยความสะดวกแก่ชนชั้นปกครอง รัฐภายใต้การมีอยู่ของระบบชนชั้นจึงมีหน้าที่หลักเพื่อการรักษาอำนาจทางการเมืองให้คงดำเนินต่อไป นายทุนกับรัฐคือชนชั้นกลุ่มเดียวกัน เพียงแต่เล่นคนละบทบาทหน้าที่เท่านั้น เหล่านายทุนได้อาศัยรัฐเป็นเครื่องมือในการออกกฎหมาย สร้างองค์กร สถาบัน ศาสนา วัฒนธรรม และระบบการศึกษาเพื่อรับใช้ความชอบธรรมในการผลิตของชนชั้นของตน รัฐจึงเป็นเสมือนอาวุธกลไกชนิดหนึ่งที่ชนชั้นปกครองได้ใช้เป็นี่แสดงเจตนารมณ์แห่งชนชั้นของตน และกำหนดบังคับให้ประชาชนต้องรับเอาเจตนารมณ์นั้นไว้เสมือนว่าเป็นเจตนารมณ์ของประชาชนเอง³¹ แม้จะมีผู้อ้างว่ารัฐจำเป็นต้องออกกฎระเบียบเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง แต่กลับพบว่ากฎหมายและระเบียบแบบแผนต่าง ๆ นั้นเป็นไปเพื่อปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของชนชั้นสูงหรือชนชั้นผู้ออกกฎหมายทั้งสิ้น การมีรัฐไว้จึงเป็นการดำรงรักษาการแบ่ง ชนชั้นและเอกสิทธิ์ต่าง ๆ ของชนชั้นผู้กดขี่ขูดรีดให้มีเอกสิทธิ์ให้คงอยู่ตลอดไป

ดังนั้น มุมมองรัฐของคาร์ล มาร์กซจึงเป็นตัวแทนขององค์กรที่เลวร้าย เพราะรัฐไม่ได้มีหน้าที่ปกป้องหรือต่อสู้เพื่อคนยากจนที่ลำบากเดือดร้อน แม้เราจะพบว่าชนชั้นล่างทำผิดกฎหมายก่อความวุ่นวายหรือความขัดแย้ง แต่ก็เป็นความขัดแย้งที่ไม่ได้เกิดขึ้นโดยความบังเอิญ โดยแท้จริงความขัดแย้งดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องหรือเป็นผลพวงมาจากกฎระเบียบทางชนชั้นปกครองหรือชนชั้นทุนนิยม ที่ได้วางระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจไว้อย่างไม่เป็นธรรม

จากมุมมองดังกล่าว คาร์ล มาร์กซจึงมีแนวคิดให้สร้างรัฐใหม่ โดยให้รัฐเป็นรัฐตัวแทนของชนชั้นล่างหรือกรรมกรซึ่งจะต้องทำการปฏิวัติเท่านั้น เพราะเป็นไปได้ที่ ชนชั้นผู้มั่งคั่งมีอำนาจเก่าจะยินยอมยกอำนาจรัฐให้มาง่าย ๆ ดังนั้น ชนชั้นกรรมกรตั้งยึดอำนาจด้วยการปฏิวัติและ

³¹ กุหลาบ สายประดิษฐ์, *ปรัชญาของลัทธิมาร์กซิสม์*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (เชียงใหม่:โดยแนวร่วมนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ม.ป.ป.), หน้า 94-95.

สลายอำนาจรัฐเก่าทิ้ง เพราะชนชั้นนายทุนจะรักษาผลผลิตหรือผลประโยชน์ของตนไว้ได้ก็เพราะมีรัฐเป็นเครื่องมือ ดังนั้น จึงต้องทำลายรัฐอันเป็นเครื่องมือที่ชั่วร้ายเสียก่อน หลังจากนั้นจึงจะก้าวไปสู่การสูญสลายของระบบนายทุน³² แม้ว่าชนชั้นกรรมาชีพจะเป็นชนชั้นล่างที่มีมวลชนจำนวนมากที่สุด แต่ถ้าพวกเขาไม่ทำลายรัฐของชนชั้นบนทั้งหมดทิ้งเสียแล้ว เหล่ากรรมาชีพก็ไม่สามารถจะโงหัวขึ้นได้ คาร์ล มาร์กซจึงยืนยันในหลักการว่า เหล่ากรรมาชีพจะต้องต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ถ้าไม่มีอำนาจทางการเมืองอยู่ในมือ ก็ไม่มีทางเป็นไปได้ที่จะเปลี่ยนแปลงหรือโยกย้ายปัจจัยการผลิตให้กลายมาเป็นของส่วนรวม³³

สะท้อนสังคมของคาร์ล มาร์กซ ผ่านสังคมไทย

สังคมไทยมีลักษณะวิวัฒนาการคล้ายกับสังคมของมาร์กซ์เดิมที่อำนาจ สิทธิเสรีภาพ ความเป็นพลเมืองขึ้นอยู่กับผู้ที่มีอำนาจ และยังคงอยู่ในทุกวันนี้ แต่มีลักษณะที่แฝงอยู่สามารถจัดเป็นลักษณะคือ 1.โครงสร้างส่วนล่าง 2.โครงสร้างส่วนบน³⁴ ในอดีตจะเห็นความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างส่วนล่างถูกกำหนดโดยโครงสร้างส่วนบน แต่ปัจจุบันสถานการณ์แปรเปลี่ยนไป โครงสร้างสังคมส่วนล่างเป็นตัวกำหนดโครงสร้างสังคมส่วนบน หมายถึงทรงคนะทางการเมืองคนส่วนล่างเป็นผู้ตั้งรัฐบาล แต่คนส่วนบนเป็นผู้ล้มรัฐบาลที่ปรากฏสภาพการเมืองมาจนทุกวันนี้ ความจริงภาพสังคมตามแนวคิดของคาร์ล มาร์กซยังคงมีอยู่ การต่อสู้ของคนชั้นกรรมาชีพเรียกร้องต่างๆก็ยังคงปรากฏจนนำไปสู่ความขัดแย้งในทุกระดับไม่จะเป็นระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว สังคม รัฐ จนถึงระดับโลก ด้วยความแตกต่างในด้านเป้าหมาย วิธีการ ค่านิยม วัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การคิด ความรู้สึก การกระทำต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งแตกต่างกัน ไม่ยอมให้กัน เกิดเป็นความขัดแย้งขึ้น ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา กระแสการเคลื่อนไหวในสังคมโลกส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนวิธีคิดของกระบวนกรยุคธรรมทางเลือกและการยุติข้อพิพาทใช้กระบวนกรในทางอาญาบางประเภทด้วยวิธีการที่นำไปสู่ผลลัพธ์แห่งความสันติสุขยุติธรรมใน

³² มอริซ แครนสตัน, ปรัชญาการเมือง, ส.ดิวิรักษ์ (แปล), (กรุงเทพฯ : โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2515), หน้า 141.

³³ สุวินัย ภรณวลัย, ประวัติศาสตร์ขบวนการความคิดสังคมนิยมโดยสังเขป, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), หน้า 52.

³⁴ สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, สมพงษ์ ดุลยอนุกิจ, แนวคิดแบบมาร์กซิสต์ว่าด้วยโครงสร้างส่วนล่างและโครงสร้างส่วนบน, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า5-7.

สังคม ความขัดแย้งในสังคมไทยจึงมีลักษณะคล้ายสังคมของการต่อสู้ของชนชั้นซึ่งมีประเด็นดังต่อไปนี้คือ³⁵

1.ความแตกต่างระหว่างสังคมเมืองและชนบท หมายถึงรวยกระจุก แต่ความจนกระจายไปมีความเหลื่อมล้ำค่อนข้างสูง

2.ความแตกต่างระหว่างภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม สัดส่วนของรายได้ระหว่างคนสองภาคนี้แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง โดยเฉพาะภาคเกษตรกรรมเป็นกลุ่มคนที่มีฐานะยากจนและอาศัยอยู่ในชนบทซึ่งตรงกันข้ามกับภาคอุตสาหกรรมที่มีรายได้ที่ดีมีฐานะดีกว่า

3.การครอบครองทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียม ปัจจัยการผลิตตกอยู่ภายใต้การครอบครองของนายทุน มีอำนาจการซื้อ เป็นเจ้าของที่ดิน ส่วนคนชนบทและเกษตรกรส่วนใหญ่มีแต่ความยากจนและไม่ได้เป็นของปัจจัยการผลิต

4.การกระจายรายได้ไม่เป็นธรรม รายได้กระจุกในพื้นที่เมือง แต่ความจนกระจายไปทั่วไปเกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างภาคเกษตรกรรมกับภาคอุตสาหกรรม

5.นโยบายและกลไกการจัดการของรัฐไม่สามารถสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมได้ การไม่สามารถกระจายความมั่งคั่งจากคนรวยไปสู่คนจนได้ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนเพิ่มมากขึ้น แม้เศรษฐกิจจะเติบโตแต่ช่องว่างระหว่างชนชั้นกลับยิ่งห่างมากขึ้น พร้อม ๆ กับการดำเนินนโยบายรัฐมีสองมาตรฐานหรือมากกว่า และกฎหมายที่เอื้อประโยชน์แก่คนรวย ความเหลื่อมล้ำของโอกาสในการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานของรัฐ เช่น บริการสาธารณสุข และการศึกษา ยิ่งทำให้เห็นความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจยิ่งเพิ่มมากขึ้น

6.การบังคับใช้กฎหมายและการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่ไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม เกิดความเคลือบแคลงในใจในกระบวนการบังคับใช้กฎหมายที่ยอมรับคำสั่งของคณะปฏิวัติในฐานะผู้ทรงอำนาจถูกต้อง และบางฝ่ายไม่ยอมรับกติกาสังคมที่มีอยู่ในการจัดการความขัดแย้ง ความขัดแย้งลุกลามบานปลายและเกิดความรุนแรงขึ้น และนำไปสู่กระบวนการตุลาการภิวัตน์ซึ่งทำให้เป็นที่ถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์ตลอดมา

จากเหตุผลที่กล่าวมา ความเด่นชัดของสังคมไทยสะท้อนตามแนวคิดของคาร์ล มาร์กซ์ ที่สุดจนเกิดเป็นชนชั้น 2 ชนชั้นคือ 1.ชนชั้นโครงสร้างส่วนบนที่มีผู้ปกครองที่มีอำนาจทาง

³⁵ คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ(คอป.), รายงานฉบับสมบูรณ์คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ(คอป.) กรกฎาคม-กรกฎาคม 2555, หน้า198-203.

ได้
ย
ได้
เน
อง
ม
วไป

เศรษฐกิจและเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต 2. ชนชั้นโครงสร้างส่วนล่างที่อยู่ใต้ปกครองหรือคนยากจนที่ด้อยโอกาส สัมพันธภาพเชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกัน จนเกิดความขัดแย้งนำไปสู่การต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ด้วยการใช้สีเป็นเครื่องหมายดังที่ทราบกันมา ซึ่งจะเห็นโครงสร้างทางสังคมที่ทำหน้าที่ในการรักษาความสมดุลทางอำนาจในสังคมท่ามกลางพลวัตที่เกิดขึ้นในสังคม แนวคิดมาร์กซ์อาจไม่มีในบริบทของสังคมไทยที่มีกลไกที่ช่วยชะลอไม่ให้ความขัดแย้งแปรเปลี่ยนเป็นความรุนแรง คือ 1.วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไทยๆและความเชื่อเรื่องบุญกรรม 2. การเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบ และการต่อรองอำนาจและผลประโยชน์ที่ลงตัวในกลุ่มชั้นนำ 3.บทบาทของรัฐเป็นแบบรัฐสังเคราะห์หรือรัฐจัดการ โครงสร้างทั้ง 3 ประการนี้เปรียบเสมือนเสารั้วที่ทำหน้าที่ค้ำจุนโครงสร้างของสังคมให้มีดุลยภาพอยู่ได้ โดยไม่ทำให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นขยายตัวไปสู่ความรุนแรง แม้ในอดีตสังคมไทยจะมีความขัดแย้งเกิดขึ้นตลอดเวลา แต่เป็นความขัดแย้งเฉพาะประเด็นหรือรายการณ์ ไม่ใช่ความขัดแย้งในเชิงของโครงสร้างของระบบ จึงไม่ทำให้ระบบต้องล้มหรือพังทลายลงไป

ค
ว
ง ๆ
ว
ละ
นิต
วัติ
ม
าร
กซ์
าง

บทสรุป

แนวคิดทางสังคมของคาร์ล มาร์กซ์ที่ชี้ให้เห็นถึง 2 ลักษณะ คือ 1.ชนชั้นโครงสร้างส่วนบนซึ่งเป็นนายทุนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตรวมถึงชนชั้นปกครอง 2.ชนชั้นโครงสร้างส่วนล่างซึ่งเป็นผู้อยู่ใต้ปกครองไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากภาคสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา และวัฒนธรรม ล้วนเป็นสาเหตุทำให้เกิดความขัดแย้ง การต่อสู้ของคนชั้นล่างก็เพื่อต้องการสิทธิเสรีภาพอันชอบธรรม ความเสมอภาคของความเป็นมนุษย์ที่ถูกผู้มีอำนาจเหยียดหยามไป โอกาสทางสังคมที่ถูกกลืนรอนไปอย่างไม่แยแส โอกาสทางการศึกษาที่ถูกครอบงำปรับเปลี่ยนวิธีคิดแบบเชิงอนุรักษนิยมจนไม่สามารถเรียนรู้อะไรได้ประจวบในกะลา ในขณะที่ชนชั้นส่วนบนกลับใช้โอกาสเบียดบังเอาสิทธิเสรีภาพไปครอง มองข้ามคนชั้นล่างไร้การศึกษาไม่เท่าเทียมแม้กระทั่งคะแนนเลือกตั้ง หนึ่งคนต่อหนึ่งเสียงอาจไม่มีความหมายสำหรับคนชั้นล่างอีกต่อไป การยึดโยงผลประโยชน์ที่ตนเองมีโอกาสดีกว่าด้วยนโยบายชุดรีดต่าง ๆ โดยไม่สนใจต่อความยากเข็ญของคนชั้นล่าง การใช้หลักโฆษณาชวนเชื่อที่ว่า ต้องเสียสละเพื่อชาติ ถือเป็นวาทะกรรมที่เจ็บปวด การใช้อำนาจในการทำให้ระบบยุติธรรมที่เคยยุติธรรมกลายเป็นระบบหลายมาตรฐานจนเป็นตุลาการภิวัตน์ ชนชั้นล่างจำเป็นต้องเรียกร้องต่อสู้แต่ก็ไร้ประโยชน์เพราะสภาพการเมืองของสังคมไทยยังเป็นสองนคราหมายถึงชนชั้นล่างเลือกรัฐบาล แต่

ชนชั้นบนล้มรัฐบาล สภาพสังคมไทยจึงเป็นการเลือกข้างชัดเจน สภาพของสังคมมาร์กซ์จนมีภาพเด่นตระการเป็นเงาสะท้อนที่แฝงอยู่ในสังคมประเทศไทยไม่เสื่อมคลาย และจะวันนี้ วันหน้าก็คงยังมีต่อไปและนับว่าจะเพิ่มความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ขอวิงวอนให้คนที่หวังดีต่อประเทศไทยหันกลับมาทบทวนหลักคิดเสียใหม่เพื่อให้ไทยพ้นวิกฤตอันนี้ ด้วยวิธีคิดที่ว่า จะพัฒนาชาติให้เริ่มที่คน จะพัฒนาคนต้องเริ่มที่จิตใจ จะพัฒนาอะไรต้องเริ่มที่ตัวเราก่อนเสมอ.

เอกสารอ้างอิง

กุหลาบ สายประดิษฐ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. **ปรัชญาของลัทธิมาร์กซิสม์**. เชียงใหม่ : โดยแนวร่วม นักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.). รายงานฉบับสมบูรณ์ คณะกรรมการอิสระตรวจสอบ และค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ(คอป.)กรกฎาคม- กรกฎาคม 2555.

จักวัน แก้วจันดา, ภิณัฐา หอมกลิ่น, ประภัสสรฯ คงศรีวรกุลชัย, สังคมนิยมและคอมมิวนิสต์, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.baanjommyut.com/library_2/socialist_and_communist_zionist/02.html [10 มีนาคม 2556].

จามะรี พิทักษ์วงศ์. **แนวความคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ : ธรรมศาสตร์, 2533.

ฉันทิมา อ่องสุริรักษ์ (แปล). พิมพ์ครั้งที่ 2. R.N.Carew Hunt, **The Theory and Practice of Communism, วิเคราะห์ลัทธิคอมมิวนิสต์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.

ชาญ กรัสนัยบุระ. **พัฒนาการความคิดสังคมนิยม**. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์, 2517.

บุญศักดิ์ แสงระวี และแวว ศศิธร. **วิวัฒนาการของลัทธิมาร์กซ์**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2551.

ฟอยเออร์บัคของคาร์ล มาร์กซ์, แปลโดย ใจ อึ้งภากรณ์, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.marxists.org/thai/archive/marx-engels/1845/theses/index.htm> [2 มกราคม 56].

เฟรดริก เองกิลส์. **คำประกาศแห่งความเสมอภาค**. องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แปล. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2517.

มอริช แครนสตัน. **ปรัชญาการเมือง ส.ตีวรัทซ์ (แปล)**. กรุงเทพฯ : โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2515.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2543.

วิทยา ศักยารัตน์. ปรัชญาคาร์ล มาร์กซ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2533.

สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, สมพงษ์ ดุลยอนุกิจ. แนวคิดแบบมาร์กซิสต์ว่าด้วยโครงสร้าง ส่วนล่างและโครงสร้างส่วนบน. กรุงเทพฯ : คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

สมัคร บุรวาต. ปัญญาวิวัฒน์ : กำเนิดและวิวัฒนาการ. กรุงเทพฯ : สถาบันเอสเอ็ม, 2550.

สุภา ศิริมานนท์. แคปิตะลิสม์. พระนคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2517.

สุเมธ เมธาวิทยกุล. ปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2534.

สุวินัย ภรณวลัย. ประวัติศาสตร์ขบวนการความคิดสังคมนิยมโดยสังเขป. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

อรทัย ปิ่นเกตุมณี. ระบอบสังคมคอมมิวนิสต์...รูปแบบสังคมสุดท้ายของมนุษยชาติ . [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.firelamtung.com/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=102&mode=thread&order=0&thold=0> (27 มีนาคม 2556).

Abrahamson, Mark, Mizruchi, Ephraim H. and Hornung, Carlton A.. **Stratification and Mobility**. New York : Macmillan Publishing Co., Inc., 1976.

and Charles Rist, **History of Economic Doctrines**, (ed.1947), pp. 211-42, 255-73.; A. Gray,

Karl Diehl, **Über Sozialismus. Kommunismus and Anarchismus**. (Jena, 1920), p.181.; Charles Gide

Karl Marx and Friedrich Engels, **Selected Works Vol.1**, pp. 108-109. ดูเพิ่มเติมใน คาร์ล มาร์กซ,

Karl Marx and Friedrich Engels. **Selected Works Vol.1**. Moscow: Progress Publishers, 1977.

Karl Marx and Frederick Engels, *The German Ideology*, pp. 7–9. ดูเพิ่มเติมใน น. ชญา
นุตม์, *วิวัฒนาการ ของคาร์ล มาร์กซ์*, หน้า 8–13. และ ทวี หมื่นนิกร, *หลักลัทธิ
คาร์ล มาร์กซ์เลนิน เล่ม 2 : สารธรรมสำนักประวัติศาสตร์*, หน้า 288–307.

Karl Marx. *Selected Writings in Sociology and Social Philosophy*. newly translated by
T.B. Bottomore. London: McGraw–Hill, 1964.

Karl Marx. *The Economic & Philosophic Manuscripts*. in Allen W.Wood. ed.. *Marx:
Selections*. New York : Macmillan Publishing Company, 1988.

The Socialist Tradition, (1946), pp. 135–256. อ้างใน R.N.Carew Hunt, *The Theory and
Practice of Communism*, ฉันทิมา ช่องสุริย์ (แปล), *วิเคราะห์ลัทธิคอมมิวนิสต์*,
หน้า 181–190.